

Gudavičius, Aloyzas

'Swoj' i 'obcy' w litewskim językowym obrazie świata

Etnolingwistyka 20, 223-230

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Aloyzas Gudavičius
(Szawle)

SWÓJ I OBCY W LITEWSKIM JĘZYKOWYM OBRAZIE ŚWIATA

Celem artykułu jest porównanie semantyki litewskich wyrazów *savas* ‘swój’ i *svetimas* ‘obcy’ z conceptami *swojego* i *obcego* w świadomości współczesnego społeczeństwa litewskiego. Autor chce zbadać, jak semantyka tych wyrazów koreluje ze zmianami odpowiednich conceptów w świadomości litewskiej wspólnoty językowo-kulturowej. Mając świadomość tego, jak rozległych badań wymaga ten problem, w niniejszym tekście przedstawia jedynie jego zarys.

Zdaniem autora nasilenie emigracji po odbudowie niezależnej Litwy do państw zachodnich i Stanów Zjednoczonych oraz sondaże opinii publicznej świadczą o niezadowolenu z życia na Litwie. W środkach masowego przekazu ocena swojego kraju i rodaków staje się coraz bardziej negatywna, natomiast ocena obcego staje się coraz bardziej pozytywna. Formowanie negatywnej oceny rodaków potwierdzają także wyniki eksperymentu przeprowadzonego przez autora według metodologii Jerzego Bartmińskiego. Uczestniczący w eksperymencie studenci uniwersytetu i mieszkańcy miasta Szawle ocenili Litwina najniżej spośród wszystkich poddanych badaniu nazw narodowości.

Natomiast rezultaty analizy semantyki głównych reprezentantów conceptów ‘swojego’ i ‘obcego’ — wyrazów *savas* ‘swój’ i *svetimas* ‘obcy’, przeprowadzonej na podstawie obserwacji ich definicji w *Słowniku języka litewskiego* oraz ich użycia w tekstach korpusu języka litewskiego, pozwalają stwierdzić, że ‘swój’ jest wartościowany pozytywnie, a ‘obcy’ negatywnie. Rozbieżności w ocenach ‘swojego’ i ‘obcego’, wyrażanych przez społeczeństwo litewskie i utrwalonych w języku litewskim, wiodą autora do wniosku, że język (znaczenie i użycie jednostek językowych) nie nadąża za zmianami w świadomości społeczeństwa. Użycie wyrazów *savas*, *svetimas* we współczesnych tekstach potwierdza istnienie tradycyjnego językowego obrazu świata mimo zmieniającej się oceny odnośnych conceptów w świadomości narodowej.

Pojęcie językowego obrazu świata zajmuje ważne miejsce w problematyce etnolingwistycznej. Jednak miejsce to nie jest wyraźnie określone, bo zależy od ogólnego rozumienia przedmiotu etnolingwistyki.

W ostatnich dwóch dziesięcioleciach łatwo zauważyć dwa kierunki badań, które można nazwać „etnolingwistyką węższą” i „etnolingwistyką szerszą”. Takie rozróżnienie, powołując się na artykuł Nikity Tolstoja z 1995 roku, podaje Swiełłana Tolstojowa (Tolstaja 2006: 21). Etnolingwistyka w węższym znaczeniu — to kierunek lingwistyki ogólnej, obejmujący badania języka pod kątem tego, jakie cechy mówiącego narodu, jego kultury materialnej i duchowej, odzwierciedlają się w nim — w znaczeniach słów, formach gramatycznych i strukturach syntaktycznych. Przedmiotem badań jest więc naród w języku. W tym nurcie badań sytuują się przede wszystkim prace Anny Wierzbickiej, rosyjskich badaczy A. Szmelowa, S. Workaczowa, Jurija Apresjana i innych. Jest rzeczą charakterystyczną, że badacze ci nie nazywają siebie etnolingwistami. Trzeba też dodać, że takie podejście charakteryzuje znane kierunki lingwistyki niemieckiej i amerykańskiej, które są uznawane za źródła etnolingwistyki nowoczesnej.

Drugi kierunek — to badania kultury, przeważnie tradycyjnej kultury narodu, opierające się na szeroko ujętym rozumieniu języka — nie tylko jako systemu jednostek językowych, ale i jako całości tekstów twórczości narodowej czy powiedzeń zwykle używanych w życiu codziennym. Oprócz tego badane są i inne systemy symboli: sztuka, obyczaje, rytuały *etc.*, to jest „języki” w najszerszym znaczeniu tego słowa. Tym samym pierwsza część terminu *etnolingwistyka* rozumiana jest nie jako atrybutywne zawężenie zakresu lingwistyki, ale jako główny przedmiot badań, podczas gdy część lingwistyczna nie jest ani jedyną, ani najważniejszą. Etnolingwistyka w tym znaczeniu obejmuje kulturologię, folklorystykę, etnologię, socjologię i oczywiście etnolingwistykę w węższym rozumieniu. Krzysztof Wrocławski pisze o zastępowaniu folklorystyki etnolingwistyką (Wrocławski 2006: 118). Taką koncepcję etnolingwistyki przedstawiają dobrze znane szkoły — lubelska i moskiewska. Rozróżnienie tych dwóch koncepcji etnolingwistycznych jest ważne ze względu na to, że wyniki badań prowadzonych w tych nurtach i ich interpretacja mogą się znacznie różnić.

Współczesny świat zmienia się bardzo szybko, a język szybko na te zmiany reaguje. W słownictwie każdego języka pojawia się dużo nowych określeń dla nazwania nowych artefaktów, technologii i zjawisk życia społecznego. Jednak te nowe zapożyczenia i derywaty, których ilość może być dość znaczna, tworzą tylko powierzchniową warstwę słownictwa i nie naruszają podstaw językowej kategoryzacji świata, utrwalonej w jednostkach centralnych. Zmiany w aktualnym rozumieniu świata i systemie ocen wyrażają się przede wszystkim w tekstach, natomiast obraz świata w systemie językowym odzwierciedla tradycyjne rozumienie rzeczywistości i jest bardziej konserwatywny. Badania systemu językowego odkrywają więc nie tyle istniejące w danym momencie aktualne rozumienie świata, ile rekonstruują wcześniejszy światopogląd. Można więc mówić o pewnym napięciu między systemem języka i stale zmieniającym się rozumieniem świata.

Celem naszej analizy jest porównanie semantyki litewskich wyrazów *savas* ‘swój’ i *svetimas* ‘obcy’ z konceptami *swojego* i *obcego* w świadomości społecznego społeczeństwa. Interesuje nas, jak koreluje semantyka wyrazów *savas* ‘swój’ i *svetimas* ‘obcy’ ze zmianami odpowiednich konceptów w świadomości litewskiej językowej społeczności kulturowej. Oczywiście, odpowiedź na to pytanie wymaga szczegółowych badań kulturologicznych, socjologicznych, nawet ekonomicznych, których nie przeprowadziliśmy. W związku z tym w niniejszym artykule ograniczymy się jedynie do zarysowania problemu.

Bardzo wysoki stopień emigracji po odbudowie niezależnej Litwy do państw zachodnich i Stanów Zjednoczonych świadczy o niezadowoleniu z życia na Litwie, głównie ze względu na sytuację ekonomiczną, brak gwarancji socjalnych, poczucie braku bezpieczeństwa, wady systemu oświaty i opieki zdrowotnej. Znaczna część emigrantów pozostaje w tych krajach i już nie planuje powrotu do ojczyzny. Sondaż opinii publicznej świadczy, że wielu mieszkańców, przeważnie młodych ludzi, myśli o wyjeździe. W środkach masowego przekazu głośno wyraża się niezadowolenie z życia na Litwie, a ocena swojego kraju i rodaków staje się coraz bardziej negatywna. Równocześnie obcy staje się coraz bardziej pozytywny. Nie trudno jest znaleźć odpowiednie stwierdzenia w prasie i telewizji, por.: *svetimas pas mus vis dar labiau gerbtinas negu savas* (t) ‘obcy u nas wciąż jest bardziej poważany niż swój’; *mes nepagydomai sergame tautinio nepilnavertiškumo kompleksu* (t) ‘my nieuleczalnie chorujemy na chorobę niepełnowartościowości narodowej’; *Svetimi daug labiau vertina mus negu mes save* (t) ‘obcy cenią nas dużo bardziej aniżeli my sami’.

Formowanie negatywnej oceny rodaków potwierdzają wyniki niewielkiego eksperymentu — oceny stereotypu narodowego, przeprowadzonego według metodologii Jerzego Bartmińskiego. Uczestniczący w eksperymencie studenci uniwersytetu i mieszkańcy miasta Szawle Litwina ocenili najniżej — niżej niż Polaka i Rosjanina (Akimova, Gudavičius 2003).

Rezultaty analizy semantyki głównych reprezentantów konceptów ‘swojego’ i ‘obcego’ — wyrazów *savas* ‘swój’ i *svetimas* ‘obcy’, przeprowadzonej na podstawie obserwacji ich definicji słownikach i ich użycia w tekstach korpusu języka litewskiego, wyraźnie przeciwstawiają się ocenie ‘swojego’ i ‘obcego’ wyrażanej przez społeczeństwo litewskie.

Według *Słownika języka litewskiego* (LKŽ) struktura semantyczna wyrazów *savas* i *svetimas* jest prawie identyczna, mimo różnic w ich strukturze morfologicznej: *savas* słownik określa jako zaimek, przymiotnik i rzeczownik, a *svetimas* — tylko jako przymiotnik i rzeczownik. Zapewne działa tu analogia i związek derywacyjny z zaimkami *mano*, *tavo*, *savo*, które oznaczają przynależność do pierwszej, drugiej i trzeciej osoby i nie mają form deklinacyjnych ani rodzajowych. Dla nas ważne jest to, że także w przypadkach zaimkowego uży-

wania wyrazu *savas* (w znaczeniu posesywnym) jego antonim *svetimas* wykazuje pełną ekwiwalencję, por.: *Užtenka man savų daiktų, svetimų nereikia* (LKŽ) ‘Wystarczą mi swoje rzeczy, obcych nie potrzebuję’; *Savi marškiniai ir už svetimą švarką brangesni* (LKŽ) ‘Swoja koszula jest więcej warta od obcego żakietu’. Do zaimkowego użycia należy też znaczenie rodzinnej, przyjacielskiej lub innej bliskości: *Savi vaikai su sparnais, svetimi su ragais* (LKŽ) ‘Swoje dzieci ze skrzydłami, obce z rogami’. Regularne użycie wyrazów *savas*, *svetimas* w znaczeniu czysto posesywnym nie wiąże się z jakąkolwiek oceną, na przykład *Pasiimk savo knygą* ‘Zabierz swoją książkę’. Natomiast kiedy zdanie ma charakter uogólniający, pojawia się aspekt aksjologiczny, jak to jest w wyżej przedstawionych przykładach, por. jeszcze: *Savi namučiai, kad ir smilgučiai, geresni už svetimus* (LKŽ) ‘Swoj domek, choćby był jak mietlica, lepszy niż obcy’.

Przymiotnikowe użycie *savas*, *svetimas* charakteryzuje się wyraźnie zarysowanym aspektem aksjologicznym. *Savas* określa to, co jest obok, jest dobrze znane, bliskie duchowo i oceniane pozytywnie. *Svetimas* charakteryzuje to, co jest daleko, jest nieznanne, niezrozumiałe, z kim/czym nie mamy bliskich więzi i co jest oceniane negatywnie. Na przykład *Geriau su savu verkti, negu su svetimu šokti* (LKŽ) ‘Lepiej jest płakać ze swoim, niż tańczyć z obcym’; *Tiesa, Grėtė ne priešas, bet ir ne draugė Karalienei, ji svetima, tokia svetima, kaip ir pirmą dieną po Viliaus vedybų* (LKŽ) ‘Prawda, dla Karalienė Grėtė nie jest wrogiem, lecz nie jest też przyjaciółką, zostaje obcą, taką obcą, jak i w pierwszy dzień po ślubie Viliusa’. Komponent aksjologiczny nie jest obowiązkowy w każdym użyciu wyrazu. *Savas* i *svetimas* mogą znaczyć tylko bliskość lub oddalenie lokalne albo znajomość/niezajomość rzeczy, por.: *O ir ištekėjo abi tais pačiais metais: ji, Kreivėnienė savame kaime įklimpo, o Marcelė nutarškėjo vestuviniu brikeliu į kitą parapijos kraštą* (LKŽ) ‘I za mąż wyszły obie w tym samym roku: ona, Kreivėnienė, w swojej wsi ugrzęzła, a Marcelė odjechała weselną bryczką do drugiego kraju/na drugi koniec parafii’.

Savas i *svetimas* jako rzeczowniki mają znaczenie ‘człowiek spokrewniony/niespokrewniony; człowiek z kręgu bliskich/z kręgu obcych’: *Tėvas buvo nuolaidus, jį mylėjo svetimi ir savi* (LKŽ) ‘Ojciec był człowiekiem ustępliwym, kochali go i obcy, i swoi’. W ich użyciach bardzo często występuje komponent oceniający, zwłaszcza w użyciach *svetimas*: *Svetimas paliekta svetimu, nors ir geriausias būtu* (LKŽ) ‘Obcy pozostaje obcym, choćby był najlepszym’.

Materiał słownikowy wyraźnie pokazuje, że pochodne (nieposesywne) znaczenia wyrazów *savas* i *svetimas* zawierają składnik aksjologiczny, najlepiej widoczny w kontekstach, w których używane są one jako opozycyjne. Łatwo zauważyć, że im bardziej znaczenia pochodne są oddalone od głównego, tym wyraźniejsza jest ocena pozytywna lub negatywna.

Wielki słownik języka litewskiego ma charakter tezaury, gromadzi materiał językowy ze źródeł pisanych od czasów najdawniejszych, z dialektów i folkloru, można więc podejrzewać, że niedostatecznie odzwierciedla zmiany zachodzące współcześnie w języku. Celem sprawdzenia znaczeń wyrazów *savas* i *svetimas* w języku współczesnym poddaliśmy analizie niewielki fragment korpusu języka litewskiego (adres <http://donelaitis.vdu.lt>). Dostępna część korpusu zawiera teksty o objętości 102 milionów wyrazów, publikowane od 1994 roku, zatem nie ma wątpliwości, że korpus pokazuje współczesny stan języka litewskiego.

Wychodziliśmy z założenia, że głównym czynnikiem tworzącym semantyczną spójność tekstu jest korelacja semantyczna. Chociaż istnieją rozbieżności w rozumieniu tego zjawiska, większość bez wątpienia zgodzi się z ogólnym twierdzeniem, że znaczenia łączących się wyrazów mają wspólne elementy semantyczne i nie mogą zawierać przeciwstawiających się sobie albo przeczących jeden drugiemu komponentów. Wydaje się, że prawo to odnosi się także do konstrukcji łącznych. Opierając się na tym założeniu, przeanalizowaliśmy połączenia *savas ir ..* ‘swój i ...’ oraz *svetimas ir ..* ‘obcy i ...’. W korpusie znaleźliśmy 592 połączenia (wybierane były wszystkie formy rodzajowe i przypadkowe): *savas ir ..* – 256, *svetimas ir ..* – 336. Przy określaniu znaczenia interesujących nas wyrazów, zwłaszcza ich komponentu aksjologicznego, opieraliśmy się na założeniu, że zgodnie z regułą korelacji semantycznej następujący po spójniku wyraz będzie sygnalizować wspólny dla obu połączonych wyrazów komponent znaczenia.

Spośród odnalezionych w korpusie połączeń odrzuciliśmy konstrukcje nierelevantne, w których spójnik *ir* łączy inne elementy wypowiedzi, a nie jednorodny dla *savas/svetimas* atrybut. Na przykład *nes Lietuva jai buvo visai svetima ir ji net nežinojo, iš kokio krašto* (t) ‘bo Litwa dla niej była całkowicie obca i ona nawet nie wiedziała, z jakiego kraju’; *žmonės tampa svetimi ir turi skirtis* (t) ‘ludzie stają się obcymi i muszą się rozwodzić’. Odrzucane były też konstrukcje, w których *ir* pełni funkcję nie spójnika, lecz partykuły, na przykład *realinėje klasėje neturėtų būti svetimos ir humanitarinės disciplinos* (t) ‘w realistycznie orientowanej klasie nie muszą być obce nawet przedmioty humanistyczne’. Takich przykładów (konkordancji) znaleziono 152.

Za nierelevantne dla naszych celów uznano połączenia *savas ir svetimas*, tj. połączenia obu opozycyjnych atrybutów: *Čia vaikas mokomas bendrauti su savais ir su svetimais* (t) ‘Tu dziecko uczy się współżyć ze swoimi i z obcymi’; *Tokia savų ir svetimų veiksmų koordinacija* (t) ‘Taka jest koordynacja działań swoich i obcych’. Takimi połączeniami, których znaleziono 74, albo nazywa się całość jakiegoś złożonego zjawiska, albo realizuje się znaczenie ‘i jeden, i drugi’.

Wreszcie za nierelevantne uznano połączenia, w których w znaczeniu drugiego składnika trudno dostrzec komponent oceniający. Zwykle w takich przypadkach w konstrukcji *savas ir ..* połączone atrybuty mają znaczenie posesywności

(*Viena sava ir antra dovanota karvė* (t) ‘Jedna swoja i druga darowana krowa’; *Turiu 16 ha savos ir 3 ha nuomojamos žemes* (t) ‘Mam 16 hektarów swojej i 3 hektary dzierzawionej ziemi’) albo oznaczają ‘i jeden, i drugi’ (*savi ir kviestiniai baleto solistai* (t) ‘swoi i zaproszeni soliści baletu’). Takich połączeń w badanym materiale odnaleziono 58.

Aksjologicznie nierelevantne połączenia konstrukcji *svetimas ir . . .*, w których realizowane są znaczenia posesywności lub ‘i jeden, i drugi’, spotykane są znacznie rzadziej — odnaleźliśmy tylko 21 takich konkordancji (*svetimi ir mano bičiuliy automobilių* (t) ‘samochody cudze i moich przyjaciół’). Fakt, że aksjologicznie nierelevantne połączenia *svetimas ir . . .* spotyka się 2–3 razy rzadziej niż *savas ir . . .*, potwierdza centralną pozycję wyrazu *savas* w opozycji *savas — svetimas*, tj. przy podziale „rzeczy” na swoje, ze swojego otoczenia, i obce, właściwe innemu otoczeniu, to właśnie my i nasze otoczenie staje się punktem odniesienia tego podziału/tej kategoryzacji.

Po odrzuceniu wszystkich wymienionych przypadków pozostało około 300 przykładów (prawie połowa całości), w których wyraz, następujący po spójniku *ir*, ma komponent aksjologiczny i, moim zdaniem, koreluje ze znaczeniem analizowanych wyrazów. Znaczenie diagnozujących wyrazów wyraźnie potwierdza pozytywną konotację wyrazu *savo* i negatywną — *svetimas*.

Najczęściej spotykane połączenia *savas ir . . .*: z *artimas* ‘bliski’ (*patriotinės idėjos Liudui pasirodė savos ir artimos* (t) ‘idee patriotyczne wydały się Liudasovi swoje i bliskie’; *sava ir artima širdžiai* (t) ‘swoje i bliskie sercu’), *brangus* ‘drogi’ (*Jėzus mums pažįstamas, artimas, savas ir brangus* (t) ‘Jezus jest nam znajomy, bliski, swój i drogi’), *mielas* ‘miły’ (*O mes prie jų pripratę, mus jie savi ir mieli* (t) ‘A my przyzwyczailiśmy się do nich, dla nas oni są swoi i mili’), też *savi ir gražus* ‘piękne’, *savi ir laisvi* ‘wolne’, *savi ir taurūs* ‘uczciwe’, *savas ir jaukus* ‘przytulny’, *sava ir laukiama* ‘oczekiwana’, *sava ir saugi* ‘bezpieczna’, *sava ir prasminga* ‘pełnowartościowa’, *savas ir teisingas* ‘prawdziwy’ itd. Pozytywną ocenę swojego ukazują także połączenia antonimiczne typu *savas ir priešas* ‘wróg’, *savas ir nesavas* ‘nie swój’ (*jie skirsto pasali į savus ir priešus* (t) ‘oni dzielą świat na swoich i wrogów’; *ėmėsi skirstymo į savus ir nesavus, pirmarušius ir antrarušius* (t) ‘zaczęli dzielić świat na swoich i nie swoich, pierwszorzędných i drugorzędnych’). Tylko pojedyncze przykłady mogą być ocenione jako niemające pozytywnej konotacji albo nawet wyrażające coś negatywnego (*Labai savi reikalai. Savi ir savotiški* (t) ‘Bardzo swoje sprawy. Swoje i swojskie’).

Połączenia *svetimas ir . . .* są liczniejsze niż *savas ir . . .* Najczęstszymi są (więcej niż 10 przykładów): *svetimas ir nesuprantamas* ‘niezrozumiały’ (*iš esmės tie kūriniai jiems lieka svetimi ir nesuprantami* (t) ‘w istocie te utwory pozostają dla nich obce i niezrozumiałe’), *svetimas ir nepriimtinas* ‘niedopuszczalny’ (*toji muzika tikriausiai atrodė svetima ir nepriimtina* (t) ‘ta muzyka na pewno wyglądała

na obcą i nie do przyjęcia'), *svetimas ir priešiškas* 'wrogi' (*jos ateina iš išorės kaip svetimos ir priešiškos jėgos* (t) 'one przychodzą od strony zewnętrznej jako obce i wrogie siły'), *svetimas ir tolimas* 'daleki'. Bardzo częste są też połączenia *svetimas ir ...*, w których druga część ma przedrostek wyrażający ocenę negatywną: *svetimi ir neįdomūs* 'nieinteresujące', *svetimas ir netinkamas* 'niezdatny', *svetimas ir neįaukus* 'nieswojski', *svetimas ir nereikalingas* 'niepotrzebny', *svetimas ir nepatrauklus* 'niesympatyczny', *svetimas ir netikras* 'nieprawdziwy' itd.

W innych połączeniach *svetimas ir ...* w drugiej części występują wyrazy z wyraźną konotacją negatywną: *svetimas ir pavojingas* 'niebezpieczny', *svetimas ir nykus* 'niesamowity', *svetimas ir atgrasus* 'odrażający', *svetimas ir bjaurus* 'brzydki', *svetimas ir kenksmingas* 'szkodliwy', *svetimas ir šaltas* 'zimny', *svetimas ir šlykštus* 'wstrętny', *svetimas ir baisus* 'okropny', *svetimas ir abejingas* 'obojętny', *svetimas ir bauginantis* 'odstraszający', *svetimas ir melagingas* 'kłamliwy', *svetimas ir tuščias* 'pusty'. Co prawda, w niektórych połączeniach negatywna ocena nie jest wyraźna, można nawet mówić o jej absencji (*svetimas ir nematytas* 'niewidziany', *svetimas ir nepažįstamas* 'nieznajomy'), nigdy jednak nie spotykamy słów z konotacją pozytywną.

Analiza niewielkiego fragmentu korpusu języka litewskiego — konstrukcji *savas ir ...*, *svetimas ir ...* — pokazała, że *savas* prawie zawsze łączy się z atrybutami nacechowanymi pozytywnie, a *svetimas* — z określeniami negatywnymi, co potwierdza odpowiednią aksjologiczną wartość wyrazów *savas* i *svetimas*. Biorąc pod uwagę zmiany konceptów 'savas' i 'svetimas' w świadomości współczesnego społeczeństwa litewskiego, można stwierdzić, że język, znaczenie i użycie jednostek językowych nie nadąża za zmianami w świadomości społeczeństwa. Rozwój świata mentalnego odzwierciedla się w powierzchniowych warstwach systemu językowego — zapożyczeniach, terminologii, neologizmach. Tymczasem znaczenie i użycie starych, tradycyjnych wyrazów i frazeologizmów ma charakter konserwatywny. Używanie wyrazów *savas*, *svetimas* we współczesnych tekstach potwierdza istnienie tradycyjnego językowego obrazu świata mimo zmieniającej się oceny odpowiednich konceptów w świadomości narodowej. Zachowanie pozytywnej aksjologii w *savas* przeciwstawia się jego użyciu w połączeniach nacechowanych negatywnie, równocześnie jednak *svetimas* nie jest używane w kolokacjach pozytywnych. Taka sytuacja tworzy napięcie między zmieniającym się światem i jego językowym obrazem.

Literatura i źródła

- Akimova Elena, Gudavičius Aloyzas, 2003, *Ešče raz o stereotipach v etnolingvistike*, „Etnolingwistyka” 15, s. 97–110.
Tolstaja Svetlana, 2006, *Postulaty moskovskoj etnolingvistiki*, „Etnolingwistyka” 18, s. 7–27.

Wrocławski Krzysztof, 2006, *Folklorystyka, etnolingwistyka, etnofilologia?*, „Etnolingwistyka” 18, s. 117–120.

LKŽ — *Lietuvių kalbos žodynas*, t. XII, XIV, Vilnius: „Mokslas”, 1981, 1986.

t — korpus języka litewskiego, adres w internecie: www.donelaitis.lt.

“FAMILIAR” AND “FOREIGN” IN LITHUANIAN LINGUISTIC WORLDVIEW

The article compares the semantics of Lithuanian words *savas* ‘familiar, known’ and *svetimas* ‘foreign, alien’ with those concepts as they function in the consciousness of contemporary Lithuanian society. The author asks how the words’ semantics correlates with the changes of the concepts.

Considerable emigration of Lithuanians to Western Europe and the United States, as well as opinion polls suggest that the people are dissatisfied with the situation in the country. In the media, Lithuania is evaluated more and more negatively, whereas other countries more and more positively. This is corroborated by the results of an experiment with the inhabitants and students in the city of Shyaulyay (Šiauliai) conducted by the author within the framework of Jerzy Bartmiński’s methodology. Of all the nationalities they evaluated Lithuanians as the lowest. In contrast, an analysis of dictionaries and corpora of Lithuanian reveals that *savas* is evaluated positively, while *svetimas* negatively. On this basis a conclusion is drawn that language lags behind changes in social awareness: the usage of the words *savas* and *svetimas* in contemporary Lithuanian reflects a traditional linguistic worldview despite changes in the concepts in people’s collective consciousness.